

Toelichting en verantwoording aardrijkskunde h/v

Voor het vak aardrijkskunde hebben we **kernen** gekozen, die de rode draden vormen tussen de inhoud van onderbouw en bovenbouw.

Deze kernen zijn uit de kerndoelen en eindtermen afgeleid. Ze vormen de inhoudelijke basis voor het op te bouwen geografische wereldbeeld en voor het inzicht in ruimtelijke vraagstukken.

Keuze voor kernen

Aardrijkskunde heeft tien kernen op basis waarvan de vakinhoud is geordend.

1. Burgerschap (+ multiculturele samenleving)
2. Duurzaamheid
3. Bevolking en ruimte
4. Globalisering
5. Arm en rijk
6. Grenzen en identiteit (+ Europa)
7. Klimaat (+ water)
8. Krachten der aarde
9. Bronnen van energie
10. Water

De keuze van de kernen komt voort uit een lang proces binnen de (school)aardrijkskunde waarbij het nieuwe examenprogramma voor de bovenbouw havo en vwo en het toekomstige examenprogramma vmbo een belangrijke rol hebben gespeeld.

Het wezenlijke van aardrijkskunde is de inrichting van het aardoppervlak door de natuur en de mens, en de relatie tussen mens en natuur. Aardrijkskunde kent dus zowel een sociale als een fysische kant. Zodoende is er in de opgestelde leerlijnen ook geput uit de kerndoelen Natuur en techniek (als onderdeel van Oriëntatie op jezelf en de wereld) van het primair onderwijs en uit de kerndoelen Mens en natuur uit de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

De leerlijn havo/vwo heeft tien kernen, de leerlijn vmbo heeft er acht. Het verschil zit in de kernen globalisering en krachten der aarde. Deze twee kernen komen expliciet in het examenprogramma van havo/ vwo voor, terwijl ze niet of nauwelijks in het examenprogramma vmbo terugkomen.

Twee kernen vallen in het bovenstaande rijtje op: burgerschap en duurzaamheid. Deze staan bovenaan en zijn gescheiden van de rest. In het nieuwe eindexamenprogramma vmbo zijn deze kernen geïntegreerd in de gekozen domeinen. In het havo- en vwo- examenprogramma wordt aan beide kernen aandacht besteed. Bij de andere gekozen kernen komen echter burgerschap en duurzaamheid ook weer terug. In het overzicht staan burgerschap en duurzaamheid apart als kernen vermeld omdat vanuit de kerndoelen en einddoelen een prima leerlijn rondom deze kernen samengesteld kan worden. Onder de kern burgerschap valt ook nog multiculturele samenleving. In de kerndoelen primair onderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs wordt daar expliciet aandacht aan besteed.

Per gekozen kern volgt een toelichting, waarin kort wordt uitgelegd waarom ervoor gekozen is en welke inhoudelijke aspecten een rol spelen bij deze kern.

- Ad 3. **Bevolking en ruimte** zijn primaire aardrijkskundige waarden. Deze kern behandelt het bestaan van mensen op de wereld. Daarbij horen begrippen als spreiding en dichtheid. Het ruimtelijk gedrag van mensen en de gevolgen van beslissingen die zij nemen. De bevolking op zich is onderwerp van de demografie, dat hier verder kan worden uitgewerkt. Een belangrijk begrip dat hier weer onder valt, is leefbaarheid, dat weer gekoppeld kan worden aan zowel burgerschap als duurzaamheid.
- Ad 4. **Globalisering**. Veranderingen in bestaansmogelijkheden van mensen en in de economie hebben gevolgen voor de ruimtelijke ordening. Door de globalisering worden deze gevolgen zichtbaar op wereldschaal. Het vak aardrijkskunde besteedt hier aandacht aan. Regio's (landen) specialiseren zich om mee te kunnen komen in een wereld die met elkaar verbonden is door

transport en communicatie. Begrippen als absolute en relatieve afstand spelen hierin een belangrijke rol. Eeuwenlang werd de wereld tegelijkertijd groter (ontdekkingsreizen) en kleiner (transportinnovaties/verbeterde communicatiemiddelen). Het primair onderwijs en de onderbouw kan hier goed aansluiten bij geschiedenis (tijdvak ontdekkers). Ook maakt globalisering deel uit van het examenprogramma havo/vwo.

- Ad 5. **Arm en rijk** is een verdelingsvraagstuk. Wie heeft wat en hoe wordt er mee omgegaan? Wat is arm en rijk als je in Nederland woont? En vergelijk dat eens op wereldschaal. Het speelt op alle schaalniveaus (in verschillende gradaties) en is derhalve interessant voor aardrijkskunde. De begrippen centrum en periferie passen bij deze kern.
- Ad 6. **Grenzen en identiteit** gaat over de waarde die een plaats heeft in de beleving van mensen. Gekoppeld aan nationalisme, invloedssferen en cultuurgebieden is hier sprake van een regionale invulling van aardrijkskunde. Ook op laag schaalniveau heeft deze kern een grote waarde voor aardrijkskunde. Leerlingen kunnen al heel goed uitleggen waarom een plaats een bepaalde emotionele waarde heeft. Hier wordt ook 'Europa' vermeld, een schaalniveau tussen allemaal thematische kernen. Maar evenals multiculturele samenleving wordt Europa expliciet genoemd bij de kerndoelen van het primair onderwijs en in de onderbouw van het voortgezet onderwijs.
- Ad 7. **Klimaatstelsel**. Aardrijkskunde is hét vak om uit te leggen wat het klimaat (en het weer) inhoudt. Ondanks trends van andere vakken (ANW en NL&T) om dit onderwerp (met name de klimaatverandering) ook te behandelen past het bij aardrijkskunde. Omdat aardrijkskunde uitlegt wat de gevolgen zijn voor mens én natuur. Hierbij komt de holistische kijk van het vak op de aarde/wereld goed van pas.
- Ad 8. **Krachten der aarde** gaat over het natuurlijke landschap waar de mens op aarde gebruik van maakt. Telkens weer blijkt dat de mens denkt de natuur onder controle te hebben, maar hij verslikt zich dan toch weer in de kracht van de natuur. Grote delen van de aarde lijken niet bewoonbaar vanwege (extreme) natuurlijke omstandigheden (te warm, te koud, te hoog, te nat) of te gevaarlijk wegens aardbevingsgevaar. Waarom woont dan toch een meerderheid van de mensheid in deze 'gevaarlijke' gebieden? Uitleg over endogene krachten hoort daarom bij aardrijkskunde.
- Ad 9. **Bronnen van energie** laat zien dat aardrijkskunde maatschappelijke vraagstukken koppelt aan fysisch geografische onderwerpen. Duurzaamheid van de energievoorziening is een onderwerp dat al jaren in het middelpunt staat.
- Ad 10. **Water** kan niet ontbreken in het Nederlandse aardrijkskundeonderwijs. Nederland leeft met en van water. Onze identiteit is deels gevormd door de strijd tegen het water die recentelijk weer nieuwe impulsen heeft gekregen door zeespiegelstijging en het versterkte broeikaseffect. Water neemt ook een prominente plaats in in de leerlijnen. Water kan echter ook worden ondergebracht bij de kern klimaat.

Vaardigheden

Vaardigheden die behalve in het examenprogramma aardrijkskunde ook in de examenprogramma's van de andere maatschappijvakken staan, zijn niet opgenomen, zoals 'een eenvoudig onderzoek doen'. Deze staan in de doorlopende leerlijn **vaardigheden** in de Mens en maatschappijvakken.

Perspectieven

Behalve de kernen die de inhoud van het vak aardrijkskunde omvatten, kent aardrijkskunde ook een vakspecifieke benaderingswijze, die wij **perspectieven** noemen. Dat is de 'bril' van het vak waarmee leerlingen naar de omgeving en de samenleving leren kijken.

Deze perspectieven laten zich plaatsen in het platte vlak van de overzichten, omdat ze in feite overal dwars doorheen snijden. We hebben dat opgelost door een aparte kolom op te nemen voor de vakspecifieke benaderingen, met als titel **perspectieven**.

Bij aardrijkskunde zijn dit de geografische vaardigheden: de kijkwijzen die typerend zijn voor het vak aardrijkskunde.

Gebruikte bronnen

Richtinggevende bronnen zijn de officiële programma's zoals vastgelegd in de kerndoelen primair onderwijs en onderbouw en in de officiële examenprogramma's bovenbouw.

In de havo/vwo overzichten valt een lege kolom op: het derde leerjaar. Er zijn voor dit leerjaar geen specifieke eindtermen voorgeschreven. De school kiest voor een doorloop vanuit de onderbouw of voor een voorbereiding op de bovenbouw.

Formuleringen die *cursief* staan, zijn eindtermen die alleen voor vwo gelden.

